

بررسی وضعیت تولید و صادرات زعفران و زیره سبز

فرهاد محمدی^۱

مقدمه:

بررسی صادرات غیرنفتی کشور در سالهای اخیر نشان می‌دهد که میزان صادرات آن از کمتر از یک میلیارد دلار در دوره قبل از برنامه اول توسعه (۶۸ - ۷۲) به ۳/۸ میلیارد در پایان برنامه و ۴/۴ میلیارد دلار در سال ۱۳۷۳ رسید. بخش کشاورزی با توجه به توانهای بالقوه و بالفعل خود نقش مهم و سرنوشت‌سازی در تأمین استقلال و فرایند توسعه داشته و از جایگاه ویژه‌ای در اقتصاد کلان کشور برخوردار است. در برنامه اول توسعه ارزش افزوده بخش کشاورزی با متوسط رشد سالانه ۵/۹۵ درصد (رشد در نظر گرفته شده در برنامه ۶/۱) از ۲۶۴۸ میلیارد ریال در سال اول به ۳۵۳۵/۷۳ میلیارد ریال در سال ۷۲ بالغ شد. حجم سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی با ساختار کنونی که تنگناهای زیربنایی را تجربه می‌کند، از اهمیت ویژه برخوردار است و نقش کلیدی در روند توسعه این بخش و خودکفایی دارد. این بخش در حال حاضر فقط از ۵/۲ درصد امکانات سرمایه‌ای منتفع شده است و سهم آن از تشکیل سرمایه در برنامه اول از سطح ۷/۳ به ۵/۲ درصد تنزل یافت.

به رغم این وضعیت، بخش کشاورزی در برنامه اول توسعه سهمی معادل ۲۰ تا ۲۵ درصد

۱. پژوهشگر مجله پیام صادرات - مرکز توسعه صادرات ایران

از صادرات غیرنفتی را دارا بوده و رشد صادرات محصولات کشاورزی در همین مدت به ۱۱۲/۵ درصد رسیده است. نکته قابل توجه این است که صادرات بخش کشاورزی در طول برنامه اول به رغم افزایش قابل توجه تولید کمتر از ۴٪ کل تولیدات کشاورزی را شامل شده است. محوریت این بخش در برنامه دوم توسعه کشور با توجه به ارزیابی پایین این بخش نسبت به سایر بخشها و وابستگی کم به تکنولوژی پیچیده (HIGH TECH)، لزوم شناخت و بررسی مزیت‌های نسبی محصولات و فرآورده‌های این بخش را باتوجه به بحث عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی (WTO) بیش از پیش روشن می‌کند.

۱. ارزش و اهمیت کشت و صادرات زعفران و زیره سبز

زعفران به عنوان گرانترین محصول کشاورزی و گرانترین ادویه جهان، در تاریخ مدنی و فرهنگی ایران پایگاهی شایسته دارد. در حال حاضر کشورمان بزرگترین تولیدکننده و صادرکننده زعفران در جهان است و بیش از ۶۰ درصد تولید جهانی زعفران را در اختیار داریم. کاربردهای گسترده و فراوان در گذشته و حال و خواص ویژه این ادویه باارزش و نقش آن در زندگی کشاورزان جنوب و مرکز خراسان باتوجه به ارزش افزوده بالا و مزیت نسبی منطقه‌ای آن، لزوم توجه بیشتری به مسائل کشت، تولید، صادرات و بازاریابی زعفران را بیش از پیش روشن می‌سازد.

زیره سبز نیز در طبقه بندیها جزو گیاهان دارویی محسوب شده و هدف از تولید آن صدور به آن سوی مرزهای کشور است. مهمترین استفاده آن در تهیه فرآورده‌های دارویی است و مصارف خوراکی و صنعتی آن نیز حایز اهمیت است. ویژگیهای این گیاه ارزشمند جایگاه آن را در الگوی کشت مناطق خاصی از کشور و خصوصاً استان خراسان تثبیت کرده است. مهمترین این ویژگیها عبارتند از: فصل رشد نسبتاً کوتاه، نیاز آبی کم، همزمان نبودن فصل کاری آن با دیگر محصولات زراعی و درآمد خوب. ایران از صادرکنندگان اصلی زیره سبز در جهان به شمار می‌آید و نزدیک به ۴۰ درصد تولید جهانی زیره سبز متعلق به ایران است.

۲. مناطق کشت فعلی زعفران و زیره سبز

این مناطق در گذشته در کشورها استعداد کشت و تولید زعفران را داشته‌اند: قم، شعب‌بوان، بروجرود، رود راور، ری، اصفهان، نهاوند، همدان، فارس، فیروزآباد و حتی مازندران و لرستان و بعدها قهستان، قاین، بیرجند، زوزن، و در دوره قاجار کرمان و استهبان. ولی امروزه کشت و پرورش گیاه زعفران محدود به قسمتهای جنوبی و مرکزی خراسان و به مقدار کمی استهبان و میزان می‌باشد. میزان کشت زعفران در کرمان و یزد محدود شده است. نزدیک به ۹۵٪ تولید زعفران ایران در حال حاضر مربوط به استان خراسان است.

۳. موارد مصرف زعفران و زیره سبز در گذشته و حال

۱.۳. زعفران

هریک از اجزای زعفران از نظر تولید درآمد حائز اهمیت است. مادگی زعفران که به صورت زعفران عرضه می‌شود به طور عمده در صنایع آشپزی، صنایع پخت و قنادی و رنگ کردن و معطر کردن کره و پنیر و همچنین در صنایع نوشابه‌سازی به کار برده می‌شود. در آمریکا و سوئیس، اولثومارگارین و جوهرها را با زعفران رنگین می‌کنند. در بعضی از مناطق اسپانیا عملاً در پخت و پزها به عنوان ادویه به کار گرفته می‌شود.

در انگلستان، در مناطق دون (Deven) و کورن ول (Cornwell) کیکها و نانهای زعفرانی را نانواپها و شیرینی‌پزها به میزان تجاری تولید می‌کنند مصرف این قبیل فرآورده‌ها فصلی است و در مناسبتهایی چون عید پاک و کریسمس افزایش می‌یابد. در هند نیز، در قنادیهای تولیدکننده محصولات بومی مانند شیرینیهای شیری و در آشپزی کاربرد دارد. تنتور زعفران و همچنین فرآورده‌های خشک آن در فرمولاسیون ترکیبات روغنی و عصاره جهت عطر و طعم دادن به نوشابه‌ها و شس‌ها نیز به کار گرفته می‌شود. گلبوشهای زعفران که از آن می‌توان در صنایع رنگ و همچنین تهیه رنگهای خوراکی طبیعی از نوع آنتوسیانین استفاده کرد، و برگهای زعفران که مصرف خوراک دام دارد و بالاخره پیاز زعفران که صرف نظر از کشت و تغذیه دام احتمالاً در آینده

می تواند منبع اسید آمینه های ضروری برای بدن انسان باشد.

۲.۳. زیوه سبز

مهمترین کاربرد زیوه سبز در تهیه فرآورده های دارویی است. از نظر خصوصیات دارویی، زیوه سبز، معرق و بادشکن است و ورم و نفخ معده را معالجه می کند، و در درمان قولنج های شدید اطفال نیز مصرف می شود. از آن در تهیه شربت (گریپ میکسچر) جهت رفع دل درد کودکان نیز استفاده می شود. همچنین از زیوه سبز بعنوان ضد انقباض (Anitspasmodio)، ضد نفخ، مسکن و محرک استفاده می شود، و اساس آن فعالیت ضد باکتریایی دارد. همچنین زیوه سبز در افزایش شیر مادران هم تأثیر بسزایی دارد. از اساس زیوه سبز در صنایع کنسروسازی، نوشابه سازی و در تهیه عطر، ادوکلن، شامپو و صابون نیز استفاده می شود.

زیوه سبز از جنبه غذایی بیشتر در غذاهای ایرانی و مکزیکی مصرف می شود و در پخت و پز شیرینیها، نان، زرده تخم مرغ، پلو، پنیر و مایه پنیر بکار برده می شود و اشتها آور است. در هلند هم از آن برای تولید بعضی از نوشابه ها و ادویه خاص پنیر استفاده می شود. در هند یکی از مهمترین اجزای چاشنیها، بخصوص پودر کاری، به حساب می آید در غذاهای محلی آمریکای جنوبی و مرکزی نیز برای خوش طعم کردن بعضی از انواع سوسیس، و به صورت کامل یا خرد شده برای طعم دادن به انواع سوپها، گوشتها، برنج، نان و ترشیاها، و در غذاهای تخم مرغ دار و سس های سالاد نیز استفاده می شود در بعضی مناطق اروپا نیز ریشه آن را مانند سبزی به کار می برند.

علاوه بر دانه و اساس زیوه سبز، از مازاد حاصل از استخراج اساس از آن - کنجاله نیز بدست می آید که هم اکنون به شکل کود برای محصولات زراعی استفاده می شود. کنجاله زیوه دارای ترکیبات فیبری و پروتئینی است که نقش آن را در تغذیه دام قابل توجه می سازد. همچنین پس از انجام عملیات بوجاری دانه از گاه جدا می گردد و گاه باقیمانده تقریباً معادل وزن زیوه سبز تولیدی است که در حال حاضر به مصرف سوخت و گل اندود پشت بام روستاییان می رسد که

باتوجه به آنالیز شیمیایی و ترکیبات غذایی موجود در آن می‌تواند در تغذیه دام نیز مورد استفاده قرار گیرد.

۴. تولید و بسته‌بندی زعفران و زیره سبز

۱.۲ زعفران در نقاطی رشد می‌کند که آب و هوایی معتدل با تابستانهای گرم و خشک و زمستانهای ملایم دارد. خاک مزارع کشت زعفران باید رسی و ماسه‌ای و مسطح و هموار باشد. این گیاه فقط در فصول پاییز و زمستان، بجز مواقع بارندگی، یخبندان و اوایل بهار، به آب نیاز دارد. گیاه زعفران در دوره خواب تابستانی به آب چندانی نیاز ندارد. زمان برداشت محصول با پیدایش اولین گل بنفش شروع می‌شود، که از اوایل آبان تا اوایل آذرماه است، یعنی مصادف با فصل بیکاری کشاورزان. جمع‌آوری گل زعفران قبل از طلوع آفتاب و با دست انجام می‌شود و گرنه تأخیر در برداشت باعث تابش آفتاب و پژمردن گلها و اشکال در چیدن آن می‌شود. براساس برآوردهای انجام شده به‌طور متوسط در هر هکتار زمین بین ۶ تا ۶/۵ کیلوگرم زعفران خشک در جنوب خراسان تولید می‌شود که با اعمال روشهای صحیح به زراعی این مقدار تا ۱۵ الی ۲۰ کیلوگرم نیز قابل افزایش است. برداشت در سایر نقاط کشور کمتر از استان خراسان است. به‌عنوان مثال، متوسط برداشت در استان اصفهان در سال ۷۴ در حدود ۳ کیلو و ۸۴۰ گرم بوده است. مقدار محصول زعفران در واحد سطح در سالهای اول و دوم کشت کم، سال سوم شروع به زیاد شدن کرده در سالهای پنجم و ششم به حداکثر مقدار خود می‌رسد. بنابراین کاشت اولیه زعفران یک بار انجام می‌شود و محصول آن از ۷ تا ۱۰ سال جمع‌آوری می‌شود. بعد از تمام شدن گل‌چینی، قسمت اصلی زعفران را از گلبرگها جدا می‌کنند. این کار در مزارع ما با دست و معمولاً به‌صورت گروهی انجام می‌گیرد. کلاله‌های جدا شده را به دقت در کنار هم می‌گذارند و در دسته‌های منظم ۱۰ تا ۲۰ گرمی مرتب می‌کنند و دور آن را نخ‌پیچ می‌کنند، و به این نوع دسته‌بندی، دسته‌ای یا «دختریچ» می‌گویند. این دسته‌ها آماده خشک کردن‌اند. در بعضی از موارد قسمت‌های سرخ کلاله را با قیچی از قسمت میله انتهایی زردرنگ پس از خشک کردن جدا می‌کنند. قسمت جدا شده در

واقع سه شاخه کلالی که قسمت مرغوب زعفران است و در اصطلاح به زعفران «سرگل» معروف است. در سالهای اخیر زعفران مرغوبتری به نام «پوشال» نیز تولید می شود. در این روش کلاله ها به صورت متصل و با فاصله ۲ تا ۳ میلیمتر پایین تر از محل سه شاخه شدن جدا می شوند. کلاله ها برای خشک کردن روی هم قرار گرفته تولید شبکه ای منظم می کنند. زعفران پوشال نسبت به سایر انواع زعفران دارای قدرت رنگی بالاتر و باثبات تر و حجم زیادتر و وزن حجمی کمتر است. در کشورهای مختلف زعفران را برحسب وارته های مختلف آن بسته بندی می کنند. در گذشته در اسپانیا زعفران را براساس مناطقی که در آن کشت می شد و یا طول و ضخامت کلاله و طول خامه همراه کلاله درجه بندی می کردند. در انگلستان زعفران را براساس خصوصیات رنگ و طعم و در هند بر اساس کلاله خالص همراه خامه درجه بندی می کنند. در ایران نیز زعفران را معمولاً برحسب کلاله، کنج و دسته با بقایای گل مشخص درجه بندی می کنند.

۲.۴ زیره سبز

زیره سبز به صورت دیم و آبی کاشته می شود و زمان کاشت آن از نیمه آذر تا نیمه بهمن، به تناسب آب و هوای منطقه، است. کاشت زیره سبز تا به حال در خراسان بیشتر به صورت دیم بوده است. زیره سبز در مناطقی که خاکهای لومی شنی با زهکش خوب که ماده آلی بالایی داشته باشد و دمای آن در طی دوره رشد برای سه تا چهار ماه معتدل و ملایم باشد عملکرد خوبی خواهد داشت. کنترل کامل علفهای هرز ضروری است زیرا که گیاه زیره سبز بسیار کوچک و ضعیف است. طبیعت حساس و ضعیف گیاه، بعلاوه نیاز به کنترل علفهای هرز نشان از هزینه های زیاد کارگری دارد. بسته به نوع کاشت و در دست داشتن آب و باتوجه به میزان بارندگی، زیره سبز را از یک تا شش بار آبیاری می کنند. برداشت زیره اعم از دیم و آبی از اواخر اردیبهشت تا اواخر خردادماه انجام می شود. محصول زیره سبز بوسیله کارگران با دست و یا داسهای مخصوص درو و سپس خرمن می شود. در گذشته زیره انبار شده را برای بوجاری به دست کارگرانی که اصطلاحاً بوجار نامیده می شوند سپرده می شد اما در سال ۴۸ با

سرمایه‌گذاری بخش خصوصی اقدام به خرید و نصب ماشین‌آلات زیره پاک‌کنی گردید. و در سال ۴۹ جمعاً چهار دستگاه بوجاری زیره خریداری شد و در شهرستانهای مشهد، کاشمر و سبزوار شروع به کار کرد. در حال حاضر تعداد دستگاههای بوجاری در شهرستانهای ذکر شده به هشت دستگاه رسیده است. زیره سبز بوجاری شده را در حال حاضر در کیسه‌های کنفی ۵۵ کیلویی، بسته‌بندی می‌کنند که از آغاز استفاده از دستگاههای بوجاری به همین صورت است. زیره سبز به ۳ درجه تقسیم می‌شود: درجه یک، که حداکثر مواد خارجی آن ۳ تا ۴ درصد است، و دانه‌هایش هنوز رنگ ن داده‌اند. درجه دو دارای ۴ تا ۵ درصد مواد خارجی، که باید عاری از آفات و فضولات حیوانی باشد، و درجه سه که می‌تواند ۵ تا ۵/۵ درصد مواد خارجی داشته باشد.

۵. آمار تولید زعفران و زیره سبز

۱.۵. زعفران. سطح زیرکشت و میزان تولید زعفران در سالهای اخیر و بخصوص در طول برنامه اول توسعه ۶۸ تا ۷۳ افزایش قابل توجهی داشته است. نظر به مغایرت ارقام آمارنامه‌های کشاورزی، در این مقاله به آمار ارائه شده از سوی اداره کل کشاورزی استان خراسان با توجه به ارتباط مستقیم با مناطق کشت زعفران در استان استناد شده است. البته برای بدست آوردن میزان کل تولید زعفران کشور به تولید استان خراسان باید حدود ۵ تا ۶ درصد افزوده شود. در جدول زیر آمار کشت و تولید استان خراسان در فاصله سالهای ۶۸-۷۴ ارائه شده است.

برطبق آمار تهیه شده در سالهای مذکور سطح زیرکشت ۶۶٪ افزایش و میزان تولید به بیش از ۲/۲ برابر رسیده است. مراجعه به مدت مشابه سالهای قبل نیز حاکی از افزایش سطح کشت از ۴۰۰۰ هکتار به ۹۴۰۰ هکتار و میزان تولید ۲۲/۵۰۰ تن به ۴۹ تن در فاصله سالهای زراعی ۶۱-۶۷ رسیده است.

جدول ۱. آمار تولید زعفران استان خراسان

سال	سطح زیرکشت آبی و دیم (هکتار)	میزان تولید (تن)
۶۸	۱۱۹۵۱	۵۶/۸۸۱
۶۹	۱۴۹۷۱	۷۲/۶۰۰
۷۰	۱۷۵۹۳	۸۹/۳۸۸
۷۱	۱۸۶۳۴	۱۰۶/۹۵۳
۷۲	۱۸۳۴۴	۹۶/۰
۷۳	۱۹۳۴۸	۱۱۹/۶۴۲
۷۴	۱۹۸۷۳	۱۲۶/۸۷۷

مأخذ: سازمان کشاورزی خراسان

دیگر کشورهای عمده تولیدکننده زعفران در حال حاضر اسپانیا، هند، چین، پاکستان، اندونزی، مراکش، یونان و برزیل اند. در آلمان، ایتالیا، و اتریش نیز زعفران به عمل می آید که میزان تولید آن در مقایسه با کشورهای عمده تولیدکننده زعفران ناچیز است. میزان تولید زعفران اسپانیا به عنوان مهمترین رقیب ما به طور متوسط نزدیک به یک سوم تولید کشور ماست و میزان تولید سایر تولیدکنندگان عمده تفاوت قابل توجهی با میزان تولید ایران و اسپانیا دارند. کشورمان در حال حاضر بالاترین میزان سطح کشت و تولید را در جهان داراست.

۲.۵ زیره سبز

سطح زیرکشت و میزان تولید زیره سبز نیز در طول برنامه اول توسعه ۶۸ - ۷۲ از رشد قابل ملاحظه‌ای برخوردار بوده است. باتوجه به کامل نبودن آمار سطح کشت و تولید زیره و همچنین مغایرت آمار اطلاعات کامپیوتری زراعت زیره سبز وزارت کشاورزی با آمار اداره کل کشاورزی خراسان در فاصله سالهای مذکور، آمار اداره کشاورزی استان خراسان صحیح‌تر

تشخیص داده شد. البته برای بدست آوردن میزان کل زیره کشور در فاصله سالهای برنامه اول بطور متوسط حدود ۱۰ درصد باید به مقادیر تولید استان خراسان افزوده شود. جدول ۲ آمار سطح زیرکشت و تولید زیره سبز در استان خراسان را در فاصله سالهای ۶۸ تا ۷۴ نشان می دهد.

جدول ۲. آمار کشت و تولید زیره سبز استان خراسان

سال	سطح زیر کشت آبی و دیم (هکتار)	میزان تولید (تن)
۶۸	۳۱۲۲۰	۹۷۶۶
۶۹	۳۷۴۱۵	۱۱۸۸۹
۷۰	۳۹۶۸۰	۱۵۳۴۸
۷۱	۹۲۳۱۳	۳۷۷۶۶
۷۲	۱۰۸۲۳۰	۴۹۵۹۸
۷۳	۶۵۷۱۶	۲۳۶۶۹
۷۴	۶۶۶۲۹	۲۵۰۰۹

مأخذ: سازمان کشاورزی خراسان

دیگر کشورهای تولیدکننده عمده زیره سبز در حال حاضر هند، ترکیه، سوریه، پاکستان و مصرند. کشورهای هند و پاکستان در مقابل تولید بالای خود مصرف کننده عمده محصول می باشند. در این بین ایران، ترکیه و سوریه عمده تولید خود را صادر می کنند. زیره سبز در چین، مراکش، مالت، اتیوپی و آمریکا شمالی و جنوبی بخصوص در شیلی نیز کشت می شود.

۶. ارزش اقتصادی و نقش اجتماعی زعفران و زیره سبز

۱.۶. زعفران زعفران چنان که گفته شد مرکز عمده تولید زعفران، نواحی جنوبی و مرکزی خراسان است. در ناحیه جنوب خراسان کم آبی و در برخی نقاط نزدیک به کویر، بدی کیفیت آب و فقر

زمین از نظر عناصر غذایی مورد نیاز گیاهی و روشهای سنتی تولید محصولات کشاورزی از عوامل محدودکننده رشد کشاورزی در این منطقه است که از بین این عوامل محدودکننده، کم آبی مهمترین عامل است. توجه به آمار و ارقام موجود به روشنی مشکل کمبود بارندگی و آب را در منطقه مشخص و ضرورت کاشت گیاهان مقاوم به خشکی و کم نیاز به آب را اجتناب ناپذیر می سازد.

زعفران یکی از گیاهان استثنایی است که در عین نیاز کم به آب از بازده اقتصادی و ارزآوری خوبی برخوردار است. با توجه به محرومیت منطقه جنوب خراسان و کمبود آب، یکی از عواملی که باعث دلگرمی و ماندگاری کشاورزان سخت کوش و مقاوم این منطقه شده، زراعت زعفران است. هر هکتار کشت زعفران حداقل ۲۰۰ روز کار و در مجموع ۴ میلیون روز کاری را ایجاد می کند که استحصال چنین فوایدی از یک گیاه زمستانی آنهم با وضعیت خرده مالکی و کم آبی جنوب خراسان بسیار قابل توجه است. در حال حاضر، بیش از ۸۵ هزار خانواده در شهرهای جنوبی و مرکزی خراسان زعفران کاری دارند. ارزش ناخالص زعفران تولیدی کشور به بیش از ۱۰۰ میلیارد ریال در سال می رسد.

۲.۶ زیره سبز

این گیاه ویژگیهایی دارد که جایگاهش را در الگوی کاشت مناطق وسیعی از کشور و خصوصاً استان خراسان تثبیت کرده است. مهمترین این ویژگیها عبارتند از:

(۱) زیره سبز دارای فصل رشد نسبتاً کوتاه ۱۰۰ تا ۱۲۰ روزه است و پس از برداشت محصول می توان زمین را زیر کشت محصولاتی نظیر ذرت علوفه ای، سویا، هویج، کنجد... قرار داد و یا اقدام به اصلاح فیزیکی و شیمیایی خاک کرد.

(۲) زیره سبز دارای نیاز آبی کمی است و انطباق فصل رشد آن به فصل بارندگی منطقه خشک و نیمه خشک کشور باعث شده که در این مناطق بصورت دیم نیز تولید محصول کند.

(۳) فصل کاری زیره سبز در مناطق کشت با فصل کاری گیاهان زراعی دیگر تلاقی زیادی

نداشته تعادلی در توزیع زمانی کار کشاورزان و ماشینهای کشاورزی ایجاد می‌کند.

۴) زیره سبز در مقایسه با محصولات زراعی مشابه از توجیه اقتصادی بالایی برخوردار است و خصوصاً در مناطقی که آب عامل محدودکننده کشاورزی است، زیره به نسبت آب کم مصرفی، درآمد خوبی عاید می‌کند.

۵) نظر به این که زیره سبز بیشتر برای صادرات کشت می‌شود، یکی از منابع تأمین کننده ارز کشور است. همچنین بررسی هزینه‌های کشت آبی و دیم در سالهای زراعی ۶۷-۶۸ و ۷۱-۷۲ و مقایسه قیمت تولید محصول در هکتار، باتوجه به متوسط برداشت و نرخ روز زیره سبز برای هر کیلو عملاً صرفه اقتصادی و درآمد قابل توجهی را، در صورت نبودن آفات و بیماریها، مشخص ساخته است.

۷. بازار داخلی و مسائل و مشکلات زعفران و زیره سبز

برای بررسی بازار زعفران و زیره سبز، مشخص کردن وضعیت ترکیب یا آمیزه بازاریابی و مسائل و مشکلات آن باید مدنظر قرار گیرد که عبارتند از: محصول، ساختار سود و قیمت، محل و روش توزیع، روش فروش و تبلیغات و ترویج، و بسته‌بندی. که به بررسی هر یک در مورد زعفران و زیره خواهیم پرداخت.

۱.۷ محصول

تولید محصول از یک سو با کشاورز و تولیدکننده ارتباط دارد و از طرف دیگر با کاشت، داشت و برداشت، و سرانجام با محصول نهایی در مورد زعفران از جنبه اول مسائلی چون معیشت کشاورزان زعفرانکار و چگونگی بهبود آن، وجود و تعیین انگیزه‌ها برای ادامه کار، نقش و ارتباط سازمان یا تعاونیهای تولیدی با کشاورزان که بر طبق بررسیها از قابلیت بالایی مطابق با خواست کشاورز برخوردار نبوده و بغضاً به مسائل فرعی پرداخته‌اند، آموزش روشهای جدید کشت و تولید یا ترویج، میزان آمادگی کشاورزان برای گرفتن و به کار بستن آموزشها با

توجه به پایین بودن عملکرد در واحد سطح و سستی بودن کاشت و برداشت، تأمین نیازها و ارائه بموقع تسهیلات، اعتبارات بانکی لازم، تشویق و تسهیل در کار کشاورزان نمونه؛ و از جنبه دوم روشهای دستیابی به عملکرد بالاتر، بهبود کیفی محصول با توجه به این که مهمترین عوامل تعیین کننده کیفیت زعفران عبارتند از: خلوص، قدرت رنگ دهی، طعم، عطر و همچنین وضع ظاهری آن که جدای از عوامل مربوط به وضعیت جغرافیایی، آب، خاک، کود و غیره بهترین پارامترهایی که پس از برداشت منجر به کاهش کیفیت محصول می شود عبارتند از: نحوه برداشت، حمل و نقل و نگهداری گل، نحوه جداسازی کلاله و خامه از سایر اجزای گل، روش خشکانیدن زعفران، روش بسته بندی و شرایط محیطی نگهداری محصول نظیر دما، نور و رطوبت که با کاربرد روشهای جدید و اصلاح شده از جمله روشهای سایر تولیدکنندگان مانند اسپانیا، می توان به بهبود کیفی محصول کمک کرد. از طرفی بابررسی امکان گسترش و ترویج محصول با کیفیت بالاتر (پوشال) و یا به عبارتی تخصصی کردن کشت، نحوه جایگزین کردن تدریجی ماشین آلات برای جمع آوری محصول پایین آوردن هزینه و بالا بردن کمیت و کیفیت، نحوه اجرای طرح شناسنامه کشت در مناطق زعفران خیز، روشهای مبارزه با آفات و بیماریهای گیاه و ارائه آموزشهای لازم از دیگر مسائل قابل توجه در مورد محصول زعفران است.

در مورد زیره سبز نیز علاوه بر تعیین وجود انگیزه در کشاورزان، تأمین نیازها و تسهیلات بانکی لازم و ارائه و ترویج بهترین روش کشت در مورد محصول، روشهای دستیابی به عملکرد بالاتر، تحقیق و بکار بستن روشهای بهبود کیفی محصول، ساخت و بکارگیری ماشین آلات جمع آوری و برداشت محصول، محل نگهداری محصول و حمل به کارخانه های بوجاری و بکارگیری روشهای مبارزه با آفات و بیماریهای گیاهی، چگونگی کاهش هزینه ها با توجه به اینکه در بعضی روستاها کشاورزان جهت مبارزه با علفهای هرز اقدام به پاشیدن نفت در سطح مزرعه نموده که اینکار در درازمدت بر روی زمین تأثیرات سوء فراوان داشته و منجر به کاهش کیفیت زمین و در نتیجه عملکرد خواهد شد (لزوم ارائه علف کش مناسب توسط اداره حفظ نباتات) از مسائل اصلی و قابل توجه در ارتباط با محصول است.

۲.۷ ساختار سود و قیمت

بی‌شک ادامه و گسترش تولید هر دو محصول بستگی به ساختار مناسب سود برای کشاورزان و تولیدکنندگان آن دارد اما رواج گسترده دلال‌بازی در فصل برداشت و سلف‌خری محصول از کشاورزان رشد قابل توجه دستمزد کارگران در فصل جمع‌آوری دو محصول از مشکلاتی است که باید برای آن به‌نحو اصولی چاره‌اندیشی کرد در سالهای ۶۸-۷۴ با توجه به تورم و افزایش هزینه‌های کشت و تولید، قیمت‌ها هم افزایش پیدا کرده است اما به دلیل نبود سازماندهی در صدور آن دو محصول و وجود واسطه‌ها و دلالان با بازار متغیری روبه‌روست. به‌طوری که در مورد زعفران در سال گذشته قیمت زعفران سرگل هر کیلو بین ۹۰۰,۰۰۰ تا ۲,۷۰,۰۰۰ ریال در نوسان بود که متأسفانه سهم عمده‌ای از سود زعفران نصیب واسطه‌ها و دلالان شده است. قیمت زیره سبز در فصل کاشت، افزایش و در فصل برداشت کاهش می‌یابد، که با تقویت بنیه مالی و دادن امکانات به تولیدکنندگان می‌توان تا حد قابل توجهی این مسئله را اصلاح کرد.

۳.۷ محل و روش توزیع

محل توزیع در مورد زعفران پس از خشک شدن معمولاً در شهرهای جنوبی و مرکزی خراسان و به‌مقدار عمده و وسیع در مشهد است که پس از بسته‌بندی در داخل توزیع و یا برای صدور ارسال می‌شود در مورد زیره سبز نیز محصول در شهرهایی که بوجاری می‌شود تجمع یافته و با توجه به صادراتی بودن آن بیشتر محصول صادر می‌شود و در داخل چندان توزیع نمی‌شود جز مقداری که برای تنها کارخانه تولید اسانس با توجه به ظرفیت آن در نظر گرفته می‌شود.

۴.۷ روش فروش و تبلیغات

این دو مسأله در مورد زیره سبز این مورد مصداق چندان ندارد اما در مورد زعفران،

باتوجه به شناخته بودن آن و موارد استفاده از آن در پخت و پز، در داخل با مشکل عمده‌ای روبه‌رو نیست. اما باتوجه به سرانه مصرف و امکان افزایش آن و حفظ کیفیت برای نگهداری طولانی‌تر در مواقعی که برای حفظ و تثبیت قیمت در بازارهای جهانی و یا زمانی که محصول با مشکل محدودیت روبه‌روست روش فروش و تبلیغات ضروری است.

۵.۷ بسته‌بندی

در مورد بسته‌بندی در سالهای اخیر در داخل نیز در مورد زعفران توجه بیشتری شده است و سعی شده که نسبت به قبل زعفران در بسته‌بندیهای متنوع‌تر و مناسب‌تری ارائه شود که توجه بیشتر خریداران داخلی را جلب کند. همچنین برای بسته‌بندی و سورت زعفران برای بازارهای صادراتی، کارخانه‌هایی در مشهد و بیرجند در شرف راه‌اندازی است ولی سالهای سال است که زیره نیز پس از بوجاری در کیسه‌های گونی کفی بسته‌بندی می‌شود که به هیچ وجه مناسب نیست. سرمایه‌گذاری و تأمین اعتبارات لازم جهت صنایع بسته‌بندی زیره با پوشش پلی‌پروپیلن و یا کاغذی با وزنهای مشخص از جمله اقدامات لازم در این زمینه است.

۸. آمار صادرات و تجارت خارجی زعفران و زیره سبز

۱.۸. زعفران آمار و ارقام در مورد میزان صادرات زعفران کشور یکسان نیستند. در جدول ۳ آمار ارائه شده از سوی گمرک ایران در طول برنامه اول توسعه ۶۸ - ۷۳ و تعداد کشورهای خریدار محصول و تعداد کشورهای خریدار عمده و قیمت متوسط هر کیلو ارائه شده است.

امارات متحده عربی، دوبی، آلمان و اسپانیا از عمده خریداران زعفران ایران در سالهای مذکور بوده‌اند. کشورهای اسپانیا، هند، پاکستان، چین، یونان و مراکش به همراه امارات متحده عربی، اتحادیه اروپا که واردکننده‌اند و پس از سورت و بسته‌بندی آن را مجدداً صادر می‌کنند، از دیگر صادرکنندگان این محصول‌اند در سال گذشته نیز با توجه به اعلام نرخ ارز صادراتی و برقرار شدن مجدد پیمان ارزی، قیمت صادراتی زعفران توسط کمیسیون نرخ‌گذاری ۳۴۰ دلار

جدول ۳

سال	کل صادرات (تن)	ارزش (میلیون دلار)	تعداد کشورهای خریدار	تعداد کشورهای خریدار عمده (بیش از ۵۰۰ کیلو)	قیمت متوسط (هر کیلو به دلار)
۶۸	۴	۱/۵	۱۴	۲	۳۷۵
۶۹	۱۰/۸	۳/۷	۱۸	۶	۳۴۲/۶
۷۰	۲۵/۲	۸/۸	۲۵	۷	۳۴۹/۲
۷۱	۴۶	۱۶/۲	۳۲	۸	۳۵۲/۲
۷۲	۶۶	۲۳/۷	۴۳	۱۱	۳۵۹/۱
۷۳	۶۵	۲۲/۴	۴۱	۹	۳۴۴/۶

برای زعفران دسته‌ای و ۴۲۰ دلار برای زعفران سرگل تا پایان تیرماه سال جاری تعیین شده است و به ازای بسته‌بندی تا ده گرمی برای هر کیلو وزن خالص ده دلار به قیمت‌های ذکر شده افزوده می‌شود. کشورهای ایتالیا، سوئیس، فرانسه، فنلاند، آلمان، سوئد، عربستان، کویت، امارات متحده عربی و بحرین از بزرگترین واردکنندگان زعفران در جهان‌اند.

۲.۸ زیره سبز

در جدول ۴، آمار ارائه شده از سوی گمرک ایران در طول برنامه اول توسعه و تعداد کشورهای خریدار و قیمت متوسط ارائه شده است.

دوبی، امارات متحده عربی، ژاپن، انگلستان، پاکستان، آلمان و هلند از جمله واردکنندگان عمده زیره سبز از ایران در سالهای مذکور بوده‌اند. کشورهای پاکستان، ترکیه، هند، سنگاپور، امارات متحده، آمریکا که صادرات مجدد دارند از صادرکنندگان عمده این محصول‌اند.

در سال گذشته قیمت صادراتی توسط کمیسیون نرخ‌گذاری برای هر تن زیره سبز ۱۱۰۰ دلار تعیین شد که سپس به ۱۰۰۰ دلار در هر تن تقلیل داده شد. ضمناً قیمت پودر زیره سبز ۱۱۰۰ دلار در هر تن و تفاله آن هر تن ۱۰۰ دلار تعیین شده که اعتبار این قیمت‌ها تا پایان مرداد ماه

جدول ۴

سال	کل صادرات (تن)	ارزش (میلیون دلار)	تعداد کشورهای صادر شده	قیمت متوسط برای هر تن (به دلار)
۶۸	۱۰۸۲۳	۱۲/۲۲	۵	۱۱۲۹
۶۹	۱۷۲۵۲	۱۸/۵۳	۱۰	۱۰۷۳
۷۰	۲۴۱۵۷	۲۷/۵۳	۱۸	۱۱۳۹
۷۱	۳۱۶۶۰	۳۶/۱۲	۲۹	۱۱۴۰
۷۲	۲۸۴۳۸	۲۶/۸۷	۲۲	۹۴۵
۷۳	۱۹۴۲۹	۲۲/۴۵	۲۰	۱۱۵۵/۵

مأخذ: سالنامه گمرک ایران (۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲) و مرکز توسعه صادرات (۱۳۷۳)

مأخذ: سالنامه گمرک جمهوری اسلامی ایران

سال جاری است.

کشورهای آمریکا، اتحادیه اروپا، برزیل، ژاپن، کلمبیا، سنگاپور، مکزیک، مالزی، سری لانکا، افریقای جنوبی و ونزوئلا از عمده‌ترین واردکنندگان زیره سبز در جهان‌اند.

۹. مسائل و مشکلات صادرات زعفران و زیره سبز و راه‌حلهای

توسعه صادرات در چرخه اقتصاد کشورها از اهمیت خاصی برخوردار است. توسعه صادرات زعفران و زیره سبز ایران با توجه به مزیت نسبی و ارزش افزوده این محصولات در بین محصولات کشاورزی از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. زعفران ایران علاوه بر این که از نظر کمی نقش عمده‌ای از تولید جهانی این محصول را تشکیل می‌دهد (بیش از ۶۰ درصد)، از نظر کیفی نیز در سطح بالایی قرار دارد و همین موضوع باعث شده که بعضی از کشورها زعفران ایران را به صورت فله خریداری و با بسته‌بندی مناسب و جذاب آن را دوباره صادر کنند. برابر

آمارهای موجود در سالنامه‌های آماری گمرک جمهوری اسلامی ایران، اسپانیا که خود تولیدکننده و بزرگترین رقیب ما در صادرات زعفران است از جمله کشورهای عمده‌ای است که از ایران زعفران را (بصورت رسمی و قاچاق) خریداری و پس از بسته‌بندی به بازارهای جهان عرضه می‌کند. جدول ۵ گویای این مطلب در سالهای دوره بررسی است.

جدول ۵

سال	میزان صادرات به اسپانیا (کیلوگرم)	رتبه به عنوان طرف تجاری ایران	درصد صادرات به اسپانیا
۶۸	۴۷۹	سوم	٪۱۱
۶۹	۲۱۸۳	دوم	٪۲۸
۷۰	۳۵۵۶	سوم	٪۱۴
۷۱	۷۰۲۳	سوم	٪۱۵
۷۲	۹۸۵۶	سوم	٪۱۵
۷۳	۱۳۵۶۹	دوم	٪۲۱

مأخذ: مرکز توسعه صادرات ایران

بررسیها نشان می‌دهد که درآمدی که کشورهای صادرکننده مجدد از طریق ارزش افزایی زعفران بدست می‌آورند، معادل و یا بیش از ارزش زعفران خریداری شده آنهاست. بنابر نظر کارشناسان و صاحبانظران آمار واقعی صادرات زعفران بیش از ارقام منتشر شده گمرک جمهوری اسلامی ایران است. علت اختلاف در ارقام صادراتی زعفران، قاچاق این محصول در سطح گسترده است. ویژگیهای نگهداری و کمی وزن زعفران نسبت به ارزش آن باعث گردیده که این محصول در سطح وسیعی از مرزهای آبی و خاکی کشور به صورت قاچاق صادر شود که متأسفانه ارزش حاصل نیز به کشور بازگردانده نمی‌شود. درحالی که سود مضاعفی برای دلالت قاچاق زعفران به

ارمغان می آورد. بررسیها نشان می دهد که قاچاق زعفران حدود ۱۵ تا ۲۰ درصد کل تولید داخلی زعفران را دربر می گیرد که این میزان در سال گذشته (۷۴) با توجه به قوانین جدید ارزی، پیمان و نرخ صادراتی افزایش قابل توجهی یافته است. تلاش در جهت کم کردن انگیزه های قاچاق از کارهای اصولی و ضروری برای حفظ قیمت صادراتی زعفران ایران است. نبود تبلیغات مناسب و معرفی نکردن صادرکنندگان کشورمان از طریق شبکه اطلاعاتی کامپیوتری مرکز تجارت جهانی (ITC)، ناشناخته ماندن خواص و فرآورده های زعفران برای بسیاری از مردم جهان، نرخ صادراتی، روش ارائه نامطلوب زعفران ایران در بازارهای جهانی و لزوم انطباق استاندارد زعفران صادراتی با استانداردهای قابل قبول جهانی نظیر استانداردهای سری ISO از جمله نکات و مسائل قابل توجه در مورد زعفران ایران است.

ارائه قیمت نیز باید با توجه به میزان خرید و نحوه تحویل سفارش و زمان پرداخت صورت بگیرد که صادرکنندگان به مسائل این بخش توجه کافی نکرده اند. بعلاوه تعیین قیمت زعفران نیز در اختیار اسپانیا، رقیب اول کشورمان در صادرات زعفران است، و نه ایران که اولین تولیدکننده در سطح جهان است. قیمت زعفران ایران در سال گذشته و سال جاری براساس ارقام منتشره از سوی ITC در Market News Services برای کشورهای خلیج فارس و امارات از ۳۵۰ دلار برای هر کیلوگرم به ۴۹۰ دلار برای هر کیلوگرم در پایان فصل بهار سال جاری رسیده است. قیمت زعفران اسپانیا در مدت فوق از ۶۵۰ دلار به ۹۱۰ دلار افزایش یافته است. در بحرین نیز در ابتدای سال گذشته زعفران ایران ۵۰۰ دلار برای هر کیلوگرم و در اواخر سال به ۵۳۰ دلار و در حال حاضر ۴۸۰ دلار رسیده است در صورتی که زعفران اسپانیا از ۶۵۰ دلار به ۵۲۰ دلار کاهش یافته است. در کویت نیز قیمت زعفران اسپانیا به ۸۰۰ تا ۱۱۰۰ دلار در نوسان بوده است. کاهش صدور زعفران به دو منطقه دومی و اسپانیا و جایگزینی و گسترش صادرات به مناطق دیگر جهان، گنجاندن زعفران به عنوان یکی از اقلام صادراتی ایران در پروتکل های اقتصادی با کشورها و اتخاذ سیاستهای تشویقی برای صادرات با کیفیت محصول از جمله تدابیری است که باید نحوه اجرای آن در زمینه قیمت مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد.

در مورد زیره سبز نیز قاچاق محصول و سود مضاعف آن برای دلالت از مشکلات قابل توجهی است. بین ۱۰ تا ۱۵ درصد زیره نیز بر طبق بررسیها به صورت قاچاق صادر می شود که این مقدار در سال ۷۴ به علت نرخ جدید ارز و پیمان و قیمت پایه صادراتی روبه افزایش گذاشته است و همچنین حضور و تعدد صادرکنندگان که بعضاً با مسائل صدور زیره نیز آشنایی کامل نداشته اند از مشکلات قابل توجه دیگر در مورد زیره سبز است. کیفیت نامناسب بسته بندی زیره سبز نیز از دیگر مشکلات صادرات محصول بشمار می رود. در این زمینه تولیدکنندگان و صادرکنندگان عمده از بسته بندی مطابق با تکنولوژی روز در زمینه بسته بندی دانۀ زیره سبز برخوردارند. در زمینه استانداردها برخورداری زیره سبز از استانداردهای قابل قبول بازارهای جهانی نظیر سری ISO باید مد نظر باشد و برنامه ریزی جهت اخذ شرایط لازم برای آن صورت گیرد. معرفی و تبلیغات مناسب پس از بهبود کیفیت برای شناساندن محصول زیره سبز و استفاده از امکان شناساندن صادرکنندگان ایرانی از طریق شبکه کامپیوتری بانک اطلاعاتی مرکز تجارت جهانی از اقدامات ضروری در مورد زیره سبز است.

با آن که کشور بزرگترین صادرکنندۀ این محصول است اما نسبت به سایر رقبا از قیمت پائین تر برخوردار است. براساس آمار منتشره از سوی ITC در Markeete News Service در سال گذشته و سال جاری قیمت زیره سبز در عربستان سعودی از ۱۰۹۰ تا ۱۵۵۰ دلار برای هر تن تا پایان بهار سال جاری و زیره سبز درجه یک هند از ۱۷۰۰ تا ۱۸۸۰ دلار برای هر تن در نوسان بوده است. در امارات متحده عربی نیز زیره سبز ایران بین ۱۱۲۰ تا ۱۵۰۰ دلار برای هر تن و زیره سبز هند حدود ۱۶۰۰ تا ۱۶۵۰ دلار قیمت داشته است. در کویت نیز زیره سبز ایران حدود ۱۴۰۰ دلار برای هر تن و زیره سبز هند به ۲۳۰۰ دلار برای هر تن در پایان بهار سال جاری رسیده است. در انگلستان نیز زیره سبز ایران از ۱۴۲۵ دلار به ۱۳۰۰ دلار در هر تن با کاهش روبه رو بوده و زیره سبز هند بین ۱۶۰۰ تا ۱۸۰۰ دلار در هر تن در نوسان بوده است. زیره سبز ترکیه نیز از ۱۶۲۵ دلار برای هر تن به ۱۳۰۰ دلار کاهش یافته است.

۱۰. بازاریابی زعفران و زیره سبز و برنامه‌ریزی جهت گسترش آن

برای بازاریابی بین‌المللی این دو محصول که عناصر ترکیب بازاریابی و مشخص کردن نقاط قوت و ضعف و تلاش جهت رفع نقاط ضعف در داخل کشور و سپس بررسی دقیق و منسجم آنها در بازارهای بین‌المللی باید پیش از پیش مدنظر قرار گیرد. البته در بخش کشاورزی به دلیل توجه کم به اصول بازاریابی تولید و گسترش محصولات کشاورزی تحت تقاضای حقیقی رشد نیافته است و به‌طور کلی به فرایند تولید تا توزیع، بازاریابی و اصول مدیریت بازارهای داخلی و خارجی کمتر توجه شده است. از طرفی صادرکنندگان این گروه در سالهای گذشته از دیدگاه کلان‌نگری و آینده‌نگری کافی در مورد کیفیت و کمیت محصول و خواست گروه مصرف‌کنندگان در بازارهای جهانی برخوردار نبوده‌اند. این مسئله باعث شده که زیان اصلی آن متوجه کشور ما شود. بنظر می‌رسد برای محصولات با فرآورده‌هایی که بالاترین تولید و یا صادرات آنها را داریم پیش‌بینی مراکز تحقیقی جهت برنامه‌ریزی مسائل مختلف کشت، تولید، بسته‌بندی، بازاریابی و مدیریت بازارهای خارجی و سامان دادن و ارائه راه حل جهت بهبود وضع صادرات با شرکت محققان و پژوهشگران، کارشناسان، صادرکنندگان و مسئولین ذیربط ضروری است. از طرفی در بازاریابی بین‌المللی یکی از مسائل مهم و اساسی، توجه به نقش فرهنگ در بازارهای جهانی است. بازاریاب با توجه به اجزای مهم فرهنگ و مطالعه ارتباط متقابل عناصر فرهنگی نظیر فرهنگ مادی، زبان، زیبایی‌شناسی، تعلیم و تربیت، دین و باورها، روش یا طرز برخوردها و سازمان اجتماعی جوامع با شاخصهای فعالیتهای بازاریابی و تحقیقات بازاریابی در یک کشور یا بخشی از بازار به سازمان دادن برنامه بازاریابی محصول می‌تواند اقدام کند.

از طرفی برای دستیابی به بازارهای جهانی توجه به مقررات بازرگانی کشورها و قواعد و نحوه واردات، تعرفه‌ها، کیفیت استانداردهای موردنظر و وضعیت رقبا و برآورد تقاضای بازار مورد نظر و سهم ما از آن بازار، نحوه تبلیغات و گزینش مناسب‌ترین و بهترین روشهای تبلیغ برای توسعه و فروش، شناخت کانال یا شبکه‌های توزیع در هر کشور و انتخاب و ارتباط با

مناسب‌ترین آنها و نحوه ارائه قیمت برای هر سفارش خرید نیز باید مدنظر قرار گیرند.

در مورد این دو محصول آمار دقیقی از مصرف جهانی آنها در دسترس نیست و تلاش برای بدست آوردن و یا جمع‌آوری اطلاعات مربوط به میزان تولید، صادرات و مصرف جهانی از اقدامات ضروری جهت برنامه‌ریزی برای گسترش بازاریابی آنها است. بررسی‌های در مورد زعفران نشان می‌دهد مصرف جهانی آن بین ۱۶۰ تا ۱۸۰ تن در سال در حال حاضر برآورد می‌شود. اطلاع کافی و بروز از ادویه رقیب زعفران مانند زردچوبه و تارترازین در بازارها باید مورد توجه قرار گیرد. همچنین برای گسترش بازاریابی بین‌المللی آن و توجه خاص و شناخت و ارائه الگوهای غذایی و مصرف زعفران و شرایط اقلیمی هر کشور مورد مطالعه و مطرح کردن زعفران نه تنها به عنوان چاشنی یا افزودنی بلکه به عنوان یک مکمل ارزشمند جهت رنگ، عطر، خواص و ویژگی‌ها در میان ملتها، حذف تدریجی فروش فله و جایگزینی ارائه محصول با بسته‌بندی‌های جذاب و بهداشتی و توجه به نقش بسته‌بندی در پیشبرد فروش و اطلاع‌رسانی از طریق آن باید بیش از پیش مورد توجه قرار گیرند. تشکیل صادرکنندگان و ارتباط متقابل تولیدکنندگان با آنها، داشتن اطلاع بروز آنها از فرصت‌های تجاری و خریداران با کمک دستگاه‌های دولتی ذیربط، تماس مستمر و مداوم با بانک‌های اطلاعاتی و واکنش احتمالی در برابر توسل به روش‌های غیرمنصفانه و ایفانکردن تعهدات اعتباری و ارزی صادرکنندگان نیز نقش بسزایی در اصلاح امر صادرات و مساعدشدن شرایط برای برنامه‌ریزی صادرات و بازاریابی محصول خواهد داشت. برای جلوگیری از تبلیغات سوء رقبا توجه به مسئله ترویج و تبلیغ و رعایت اصول و ضوابط بهداشتی در تولید ضروری است و با جایگزین شدن روش‌های مناسب خشک‌کردن و بسته‌بندی، ترتیب جشنهایی با شرکت سفرا و مقامات بازرگانی سفارتخانه‌ها و تجار عمده آنها در زمان جمع‌آوری گل زعفران و گسترش سرمایه‌گذاری در مورد بسته‌بندی نیز از اقدامات شایسته و بجاست. در مورد زیره سبز، تلاش جهت گردآوری اطلاعات تولید، مصرف و میزان تجارت جهانی آن، معرفی و ارائه خواص، خصوصیات و ویژگی‌های زیره سبز به بازارهای مختلف، اصلاح امر بسته‌بندی، تشکیل صادرکنندگان، برخورد جدی و فعال در امر

تحقیقات بازاریابی و فراهم کردن زمینه گسترش فعالیت عاملان و واسطه‌های فروش محصول در بازارهای مورد نظر از نکات قابل توجه و ضروری در بازاریابی زیره سبز است.

آینده نقش زعفران و زیره سبز در صادرات محصولات کشاورزی

زعفران به عنوان گرانترین ادویه جهان با خصوصیات و ویژگیها و مصارف گوناگون غذایی، زیره سبز نیز به عنوان ادویه‌ای با مصارف گوناگون و استفاده‌های صنعتی و دارویی، می‌تواند از جایگاه ویژه‌ای در صادرات محصولات کشاورزی برخوردار باشند.

اشتغال‌زایی، ارزش افزوده قابل توجه، خصوصیات کشت یا توجه به شرایط موافق کشت این دو محصول و سهم تولید کشورمان با بیش از ۶۰٪ کل تولید زعفران جهان به عنوان بزرگترین تولیدکننده و صدور بیش از ۸۰٪ آن و در مورد زیره سبز کشور به عنوان بزرگترین صادرکننده با سهمی حدود ۳۵٪ تجارت جهانی و صدور حدود ۹۵٪ محصول، در صورت یافتن جایگاه و ارزش واقعی آنها در بازارهای جهانی با توجه به نقش تعیین‌کننده کشورما در حال حاضر و تقویت آن در آینده از جمله نکات ارزشمند آن در بین جایگاه محصولات صادراتی کشور است. این دو محصول با ارزش با توجه به میزان تولید، صدور و قیمت آن در بازارهای جهانی می‌توانند در صورت رفع موانع و مشکلات و برنامه‌ریزی صحیح جهت صادرات و بازاریابی از سهمی حدود ۱۰ درصد محصولات کشاورزی کشور تا پایان برنامه دوم توسعه برخوردار شوند. و این ممکن نیست مگر با همکاری، همدلی، هماهنگی و مشارکت همه دست‌اندرکاران و مسئولین ذیربط و مرتبط با این دو محصول.

در پایان لازم می‌بینم از همکاری و ارائه نظرات سازنده تولیدکنندگان، صادرکنندگان، سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی خراسان (بخش کشاورزی و صنایع غذایی) و بخش اطلاع‌رسانی وزارت بازرگانی و مرکز توسعه صادرات ایران در تهیه این مقاله تشکر و قدردانی کنیم.

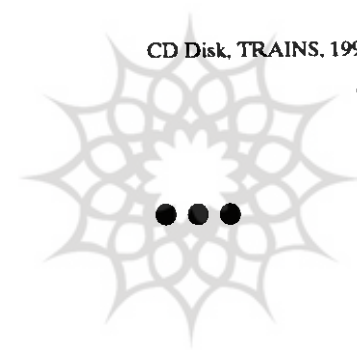
منابع

بررسی وضعیت تولید و صادرات ...

- ۱- خلاصه مقالات اولین گردهمایی بررسی مسائل زعفران - آبان ۶۷، قائن.
- ۲- خلاصه مقالات دومین گردهمایی زعفران و زراعت گراهی دارویی - آبان ۷۳، گناباد.
- ۳- زعفران: زراعت، فرآیند، ترکیب شیمیایی و استانداردهای آن - ترجمه محمدباقر حبیبی، عبدالرضا باقری - سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی خراسان.
- ۴- بررسی زعفران از نظر تاریخی، علمی و تجاری - تهیه و تنظیم: آرینا اشرف جهانی، مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، مرداد ۷۲.
- ۵- گزارش بازدید هیئت اعزامی به اسپانیا جهت بررسی وضعیت زعفران - سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی ایران، پژوهشکده خراسان، دی ماه ۶۸.
- ۶- نظر اجمالی به بازار جهانی ادویه - حبیبه فتحی، ماهنامه بررسیهای بازرگانی، شماره ۸۵.
- ۷- زعفران گیاه بومی فلات ایران - آرینا اشرف جهانی، استاندارد و کالاهای ایرانی، شماره ۴۸ و ۴۹.
- ۸- زعفران - جواد صالحی، نامه اتاق بازرگانی، شماره ۱۲، ۱۳۷۳.
- ۹- تولید و صدور زعفران، مشکلات، تنگناها و پیشنهادات - روانشناس، هفته‌نامه بازرگانی، شماره ۱۳.
- ۱۰- زعفران طلای سرخ ایران، نیاز گسترش بازاریابی و برنامه‌ریزی و تولید و صادرات - فرهاد محمدی، پیام صادرات، شماره ۳۰.
- ۱۱- سالنامه گمرک جمهوری اسلامی ایران - سالهای ۶۸ - ۷۲.
- ۱۲- تازه‌ترین نرخ کالاهای صادراتی - پیام صادرات، شماره ۲۶، ۱۳۷۴.
- ۱۳- آمارنامه‌های کشاورزی، سالهای ۶۸ - ۷۳، وزارت کشاورزی.
- ۱۴- آمار صادرات سال ۷۳ زعفران و زیره سبز - مرکز توسعه صادرات ایران.
- ۱۵- ویژگیها و روشهای آزمون زعفران - استاندارد شماره ۲۵۹ ایران، مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، مرداد ۱۳۷۰.
- ۱۶- مروری بر تحقیقات و مطالعات انجام شده در مورد زعفران - عبدالرضا باقری، عباس همتی - سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی خراسان.
- ۱۷- گردآوری و بررسی خصوصیات بوتانیکی توده‌های محلی زیره سبز - ۱۳۷۱، مهندس احمد بالندری، سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی خراسان.
- ۱۸- اثر مقادیر ازت و آبیاری در تولید زیره سبز- پژوهش و نگارش: بهزاد صادقی، سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی ایران.
- ۱۹- خصوصیات زیره سبز و محصولات جانبی آن در تغذیه دام- مهندس سعادت‌مند، گروه کشاورزی و صنایع غذایی، پژوهشکده خراسان، ۱۳۷۲.
- ۲۰- تاریخ کشت و رژیم آبیاری بر رشد و عملکرد زیره سبز - حمید رحیمیان مشهدی، سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی

برگزیده مقالات سمینار کشاورزی ایران و بازارهای جهانی

- خراسان، ۱۳۷۰.
- ۲۱- بررسی مقادیر بذر و روشهای کشت در عملکرد زیره سبز - پژوهش: مهندس ملافیلابی، سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی خراسان، ۱۳۷۲.
- ۲۲- کشت زیره در استان خراسان - اداره ترویج کشاورزی خراسان، ماهنامه زینون، شماره ۹۸.
- ۲۳- زیره سبز، مصارف مختلف و تجارت آن - ماهنامه سنبله، شماره ۴۷.
- ۲۴- گزارش زیره سبز - هفته‌نامه اقتصاد خراسان، شماره ۱۲۷.
- ۲۵- آمار کشت و تولید زعفران و زیره سبز - اداره کل کشاورزی خراسان، ۶۸ - ۷۴.
- ۲۶- بانک اطلاعات سازمان اسناد و مدارک علمی ایران در مورد زیره سبز.
- ۲۷- آمار کامپیوتری وزارت کشاورزی تولید و کشت زیره سبز، ۶۲ - ۷۲.
- ۲۸- زیره و روشهای آزمون - شماره استاندارد ۱۴ ایران، مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران، اسفند ۷۱.
- ۲۹- گزارش توسعه کشاورزی و تنگناهای آن از دیدگاه برنامه و مسئولین - ماهنامه بررسیهای بازرگانی، شماره ۱۰۴ و ۱۰۵.
- ۳۰- Market News Service (MNS), Spices World, 95/96 (ITC).
- ۳۱- CAB Abstracts, 1993/1994 (10).
- ۳۲- CD Disk, TRAINS, 1993, ITC, Saffron and Cumin Seed.
- ۳۳- CD Disk, PC TAS, 1995, Saffron.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی